

תוכן העניינים

ט	פתח דבר
	פרק א: דרכן של העבריות לפרלמנטריזם:
1	מאסיפת הנבחרים לכנסת
1	מבט לאחור
6	נשים באסיפות הנבחרים
13	סדר היום הנשי של הצירות באסיפת הנבחרים
15	הדאגה לחינוך, לנוער ולחשיבות העבודה הסוציאלית
19	הדאגה לילודה
20	הגברת המודעות לאסון יהודי אירופה
22	אסיפת הנבחרים: מבט חטוף
25	הבחירות הראשונות והמחלוקת על מקומן של נשים
25	‘החזית הדתית’
30	ההתנגדות החילונית למפלגת נשים
33	על סף ההתחלה
36	פרק ב: המחוקקות הראשונות וסדר היום הנשי
36	פתיח
42	פרופיל קולקטיבי
	במליאה, בוועדות, בדיונים על שכר וחסיונות ובשליחויות
58	לחוץ לארץ
68	פוליטיקאיות מן השורה או מייצגות נשים?
77	תפיסת האשה וחשיבותם של ארגוני נשים
83	האחריות להצלחת משטר ‘הצנע’
85	הדאגה לעולים

92	הדאגה למערכות החינוך
99	המחלוקת על זרמי החינוך
107	יעדים 'נשיים' כיעדים פוליטיים
109	פרק ג: החקיקה כראי למעמד האשה
109	פתיח: החקיקה כיוצרת מציאות או כמשקפת אותה
112	החקיקה כמשקפת את מעמד האשה בחברה
114	תיקון חוק גיל הנישואין: חוק לקידום הנערה
119	הדאגה להתפתחותה הנפשית והגופנית של הנערה
123	טובת האשה או טובת האומה?
126	חוק גיל הנישואין כראי ליחס לעדות המזרח
	פקודת מס הכנסה 1949: עצמאות כלכלית כראי למעמד
129	האשה הנשואה
136	תביעת חברות הכנסת להכיר בזכויות מיוחדות לנשים
139	חוק שירות הביטחון: גיוס נשים כ'נייר לקמוס' של החברה
139	מקומן של נשים בביטחון
145	השירות הצבאי הלא-שוויוני
150	עמדות החוגים הדתיים כלפי שירות צבאי של נשים
156	נימוקי החוגים החרדיים נגד גיוס נשים
163	התשובות למתנגדים
173	הדאגה הרבה לבנות הדתיות ומשמעותה
175	תגובות לביקורת על המצב המוסרי בצבא
178	הוויכוח על שירות לאומי כחובה
181	ההתנגדות לחובת שירות לאומי במקום גיוס לצבא
187	מעמד האשה כביטוי לחיץ בין החרדים למדינה
193	פרק ד: חוק שיווי זכויות האשה תשי"א כראי לתפיסת האשה
193	פתיח
198	כהן-כגן: שליחותה ומעמד האשה
201	הריונו של חוק
204	הצעת החוק של כהן-כגן ומטרתה

212	הצעת החוק של הממשלה
215	תגובות ראשונות להצעת החוק של הממשלה
218	החוגים החרדיים: תפיסת האשה והכינוי 'אי־שוויון חוקי'
222	המחלוקת בדבר בתי הדין הדתיים
229	סוגיית הרכוש המשפחתי: תפיסת האשה כבת־זוג
236	חובת אשה לפרנס את בעלה: מהו שוויון?
241	איסור ביגמיה וסוגיית היחס למיעוטים
245	עדיין לא הגיעה העת לשוויון מלא
249	חוק שיווי זכויות האשה: התקבלות, הסתייגות ומבט מאוחר
259	פרק סיום: המחוקקות הראשונות ועיצובה של תפיסת האשה
259	האשה החדשה: חוה שהיא גם אשה
266	קשיים ומכשולים בדרכן של חברות הכנסת
277	החשיבות הנודעת לנוכחות נשים בכנסת
283	נספחים
	1. הצעת חוק המשפחה ושוויון האשה תשי"א-1951,
283	מטעם כהן־כגן
	2. הצעת חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א-1951,
286	מטעם הממשלה
289	3. חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א-1951
291	ביבליוגרפיה
317	מפתח השמות

פתח דבר

בשלהי קיץ 2022 הועלתה בערוץ 11 בטלוויזיה הישראלית הסדרה 'הנבחרות' בת שלושה פרקים; סדרה זו ביקשה לשפוך אור על חברות כנסת ישראל במהלך שנות המדינה, על מעמדן, פעילותן והישגיהן. הפתיח הקצר הציג תמונת איפור של כתריסר חברות כנסת מפורסמות במיוחד, מעין הכרזה שחזותן החיצונית היא כרטיס הביקור שלהן. בסדרה האמורה ביטאו חברות הכנסת את תסכוליהן והעידו על חוויות של השפלה ואפליה. אורה נמיר ביקשה שלא יתייחסו אל נציגות הציבור כאל נשים אלא כאל בנות אדם. לימור לבנת הודתה כי היא וחברותיה חשו רגשי נחיתות, ואילו שלי יחימוביץ ניסחה בקיצור: 'קשה להיות אשה במערכת הפוליטית'.

מהחלק הראשון של הסדרה עלה כי מאבקן המרכזי של חברות הכנסת נוהל נגד הגברים במפלגותיהן, כדי להבטיח לעצמן מקום ריאלי ברשימת המועמדים לכנסת. נוסף על כך הן נאבקו במועמדות אחרות במפלגותיהן בשיבוץ מקומן ברשימה לכנסת. לפי הסדרה נראה כי למרות התפקיד המכובד של חברת כנסת, גם כשהיא חברה מן השורה, היא עדיין במידה רבה מכונסת בעזרת הנשים ועליה להיאבק על מקומה. מקומן של הנשים בכנסת ישראל עדיין אינו מובן מאליה והשוויון המובטח טרם מומש.

בעשורים האחרונים חקרתי את חווית הנשים בארץ החל באמצע המאה התשע-עשרה וכלה בקום המדינה; הצגתי את מאבקייהן והישגיהן ובמיוחד את פעילותן בתחום הציבורי. נראה שמחקרי הנוכחי הוא המשך לנושאים אלה, כלומר בחינה פרטנית של תפקודן ותחושותיהן של חברות הכנסת הראשונות כשהגיעו לבימה הציבורית הנחשבת ביותר – לכנסת ישראל. הבחינה מתמקדת בסוגיות אלה: (א). מטרותיהן,

מאבקייהן והישגיהן של חברות הכנסת הראשונה; (ב) השקפתן על תפיסת האשה בחברה הישראלית; (ג) תפיסת חברי הכנסת הגברים את האשה ובמיוחד תפיסת החרדים וחברי המזרחי.

המידע המובא בספר מבוסס בעיקר על דברי הכנסת, דהיינו על כל הפרוטוקולים של הדיונים במליאה ובוועדות הכנסת השונות כפי שנרשמו במועד הנחקר, ממרס 1949 עד סוף יולי 1951, שמוגשים היום באופן דיגיטלי לכל דורש. בדקתי גם את עיתונות התקופה ואת הדרך שדיוני הכנסת השתקפו בהם, וכמובן הבאתי את דעתם של חוקרים וחוקרות שונים על הסוגיות הנזכרות. לצד אלה אף השוויתי במידת-מה את התנהלות חברות הכנסת בישראל לזו של חברות פרלמנטים ברחבי העולם.

בספר חמישה פרקים. הראשון בהם סוקר בקצרה את מאבקן של הנשים בארץ טרם הקמתה של מדינת ישראל לקבל זכות בחירה לאסיפת הנבחרים, מסגרת שקדמה לכנסת, ואף מציג במבט חטוף את פעילות הצירות שכיהנו במסגרת זו. פרק ב משרטט פרופיל קבוצתי של תריסר חברות הכנסת הראשונות וסוקר את סדר היום הייחודי שלהן. פרק ג עוסק בדיונים סביב חקיקת שלושה חוקים הקשורים למעמד האשה, המשקפים את תפיסת האשה כפי שבוטאה בפי חברות וחברי הכנסת מן הסייעות השונות. פרק ד מוקדש לחוק שיווי זכויות האשה תשי"א, חוק חשוב ביותר בכל הנוגע למעמד האשה בארץ מאז ועד היום. פרק הסיום מביא בקצרה את המורכבות בתפיסת 'האשה החדשה' ומתאר את המהמורות השונות שעמדו בדרכן של הנשים לכנסת בדרך להתקבלות תפיסת 'האשה החדשה'.

חברות הכנסת הראשונות היו לרוב אופטימיות וראו בתפקידן פריצת דרך. זהותן הכפולה, חוה/אם ואשה, כלומר אמהות ונציגות ציבור מן השורה, העצימה אותן; הן חשו ביטחון וכוח במעמדן החדש. בחינה של חברות כנסת אלה עשויה להבהיר את התפיסה הפמיניסטית שרווחה בישראל עם קום המדינה, והיא מאפשרת לשאוב השראה מרוחן ומעשייתן. הראשונות היו מפלסות דרך, הכירו בייחוד הנשי וראו בו את דגלן. בימים אלה מרחף מעלינו צל האסון של 7 באוקטובר 2023 וגם בו ניכר כוחן וכישוריהן של הנשים והבנות בישראל. ספרי

זה נחתם בפרוס שנת תשפ"ה, ומבטי מופנה לעבר הנשים בישראל בתקווה שתסלולנה לכולנו עתיד חדש ומבטיח.

ולבסוף מילות תודה לכל אלה שסייעו לי בדרך הארוכה עד צאת ספרי זה לאור. תודתי לעובדי ארכיון הכנסת ובמיוחד לד"ר גלעד נתן; לעובדי ארכיון המדינה ובראשם יאיר פרץ; לעובדי הארכיון הציוני המסורים, שסייעו בידי לאתר מידע הטמון בפרוטוקולים של אסיפות הנבחרים. נעזרתי לא מעט בעצותיהן של תלמידתי לשעבר פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן ושל עמיתתי ד"ר שרון גבע. שתיהן קראו טיוטות של פרקי הספר והאירו את עיניי בהבנת מעמד האשה כפי שהתעצב בימי הראשית של המדינה. תודה מיוחדת ללקטור הקפדן מטעם הוצאת מאגנס שהצילני משגיאות וליתר אנשיה מאירי הפנים; חן חן לבני השופט נפתלי שילה, שהסביר לי סוגיות משפטיות חשובות. עורכת הלשון רמה זוטא עמלה רבות על שיפור הסגנון והניסוח.

תודות לאוניברסיטת בר-אילן, ביתי האקדמי, שסייעה במימון הספר; למכון קק"ל לתולדות הציונות ולד"ר מוטי פרידמן העומד בראשו על הענקת פרס למימון הוצאת הספר. מרכז פניה גוטספלד הלך לחקר האשה ביהדות זיכה אותי בפרס לשם הוצאת ספר מקורי בנושא. יעמדו כולם על הברכה.

ואוסיף הערה בשולי הספר: למען האחידות, נקטתי במרבית המקרים את הכתיב חסר הניקוד הנוהג היום.

מרגלית שילה

ערה"ש תשפ"ה

פרק ב

המחוקקות הראשונות וסדר היום הנשי

פתיח

במהלך יובל שנים, מהכנסת הראשונה ועד הכנסת ה-14 (1949–1999), נע מספר הנשים שנבחרו ושכיהנו בכל אחת מהן בין 7 ל-14: בכנסת ה-12 היה מספר הנשים הקטן ביותר ובכנסת השלישית היה מספרן הגדול ביותר.¹ שינויים מסוימים התרחשו ומתרחשים כידוע לעיתים גם במהלך המושבים השונים: חברי כנסת פורשים ואחרים מצטרפים במקומם. הנשים בארץ מונות מעט יותר ממחצית האוכלוסייה; בחמישים השנים הראשונות למדינה נע ייצוגן בין 6.63 אחוזים לבין 10.8 אחוזים מאוכלוסיית חברי הכנסת.² לכנסת הראשונה נבחרו 11 נשים ולקראת סיום כהונתה פרשה אחת מהן ונוספה אחרת.³ אכן, ייצוגן הדל של נשים בכנסת מהווה עדות נוספת לכך, שהסרת מחיצות לא מבטיחה שוויון מידי וכי המיתוס בדבר שוויון המינים, שרווח במדינת ישראל בראשיתה, לא שיקף את המציאות.⁴

- 1 פוגל-ביז'אווי, 2011, עמ' 180; בן-אריה, 2011, עמ' 62–63. יש להבחין בין מספר הנשים הנבחרות לבין מספר הנשים המכהנות. דיונים נוספים על ייצוג נשי בכנסת ראו שפירא ואחרים, 2013; וייס וישי, 1980.
- 2 ראו גם הרצוג, 2006, עמ' 192; ישי, תשנ"ו, עמ' 112.
- 3 לכנסת הראשונה נבחרו 11 נשים; לאחר שיהודית שמחוני פרשה – הצטרפה ז'ניה טברסקי. בסך הכול כיהנו בכנסת הראשונה 12 נשים; לכנסת השלישית נבחרו 12 נציגות ובסופה כיהנו בה 14 נציגות.
- 4 ישי, תשנ"ו, עמ' 106. ראו גם מידע על ירידת חלקן של נשים בשוק העבודה בעקבות העלייה הגדולה ארצה בראשית המדינה.

השתתפות נשים במוסדות המחוקקים הייתה – והיא עדיין – אבן דרך במהפכת הנשים, שהחלה להתרחש בעולם החל במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה ועד ימינו. בשנת 1900 היה לנשים אפס ייצוג בבתי הנבחרים ברחבי העולם ואילו בשנת 1946 הייתה ברית המועצות המדינה הראשונה בעולם שמספר נציגותיה בבית הנבחרים הגיע ל-10 אחוזים.⁵ באמצע המאה העשרים, עם קום המדינה, היה ייצוג הנשים בבתי הנבחרים בעולם המערבי דומה לזה שבישראל וכך היה גם המצב במאה העשרים ואחת. בשנת אלפיים הגיע ממוצע הייצוג של נשים בפרלמנטים בעולם ל-12 אחוזים, ועשרים שנה לאחר מכן הוא עלה ל-23 אחוזים.⁶ לדבריהן של יוז ופקסטון: 'הגידול בייצוג נשים בפרלמנטים במאה השנים האחרונות הינו אחד המהלכים העיקריים בעולם המודרני'.⁷ מבט לעבר השתתפותן של נשים במוסדות הנבחרים מעיד על התקדמותה של מהפכת הנשים בחברה המערבית, כפי שעולה גם מדברי כהן-כגן בהרצאתה בשנת 1954 בוועידת טוקיו: 'חלו זעזועים כבירים ביציבות החיים הכלכליים ועל האשה הוטלו תפקידים שלא נשאה בהם במאה הקודמת'.⁸

ניתן להעריך כי עצם החידוש, ייצוגן של נשים במוסדות המחוקקים של המדינה באופן שוויוני, עדיין לא הוטמע.⁹ ערב כינון הממשלה הראשונה התבטא דוד בן-גוריון במילים אלה: 'אשה אחת הכרחי שתהיה בממשלה המצומצמת [...] לא יתכן שמחצית היישוב, מחצית העם

5 יוז ופקסטון, 2019, עמ' 33.

6 שם, עמ' 39. מחקר עדכני קובע כי רואנדה הייתה שיאנית של ייצוג נשים – 64 אחוזים, בוק, 2001, עמ' 177; דורון ושנקר-שרק, 1988, עמ' 11. טייטלבוים-קריא (תשע"ט, עמ' 163) מעריכה כי בעולם הרחב מהוות נשים רק 3 אחוזים בקרב חברי הפרלמנטים. תהליך הענקת זכות הבחירה לנשים ברחבי העולם עדיין לא הסתיים כנראה. ב-1893 הייתה ניו זילנד המדינה הראשונה שהעניקה זכות בחירה לנשים וב-2011 הייתה אחרונה – בינתיים – סעודיה. יוז ופקסטון, 2019, עמ' 33.

7 שם, עמ' 47.

8 'אשה בעולם של היום', הרצאה לכבוד ועידת טוקיו, 1954, א"ח, 000/10.

9 בוק, 2001, עמ' 178.

היהודי, לא תמצא לה שום נציגות בממשלה הראשונה.¹⁰ ועוד: 'אישה בממשלה יהודית זה דגל פוליטי חשוב בשביל כל העולם הערבי'.¹¹ מדבריו עולה כי ייצוג נשי, ולו של אישה אחת בלבד, נתפס כהישג מגדרי וגם כבעל חשיבות מדינית. תחושה זו תרמה לכך כי על אף שמראשית המדינה כיהנה אישה כשרה בממשלה, הדבר לא היווה זרז לכניסת נשים נוספות לזירה הפוליטית, וכך גם היה בארצות אחרות: בהודו כיהנה אינדירה גנדי כראש ממשלה משנת 1966 וגם שם לא גדל מספר חברות הפרלמנט.¹²

גולדה מאיר בישיבת ממשלה

- 10 מובא אצל מרגלית-שטרן, תשע"ד, עמ' 460. בממשלה הזמנית לא כיהנו נשים כלל.
- 11 בן-גוריון בישיבת מרכז מפא"י, 6 במרס 1948, מובא אצל גולדשטיין, 2012, עמ' 247.
- 12 סדבי וג'ושי, 2020, עמ' 3.

תפיסתו של בן-גוריון כי אשה בודדת אחת היא 'טוקן', מעין מטבע שמסמל ומייצג את כל 'עם הנשים', מדברת בעד עצמה;¹³ ככל הנראה גם הוא היה מודע לכך והוא הזהיר את חברותיו למפלגה: 'אל תסמכו עלינו [הגברים]! [...] משום שיש דברים הנובעים ממסורת ארוכה המונעים הגשמת ערכים אלה'.¹⁴ בספר 'ייצוג נשים בפוליטיקה', שערכו שפירא, קניג, פרידברג ואיצקוביץ-מלכה, מצביעים הכותבים על הצורך להבחין בין ייצוג מספרי/תיאורי של אשה לבין ייצוג מהותי שלה, אינטרס נשי, ולהבחין ביניהם.¹⁵ על אף ייצוגן הדל מהווה השתתפותן של נשים בבתי המחוקקים אמירה רבת משמעות: הן מהוות דגם חיקוי לצעירות ופותרות בפניהן אופקים חדשים, וכן מעבירה מסר לאוכלוסייה כולה כי גם נשים עשויות להוביל את שלטון האומה ולהציג יעדים חדשים.¹⁶

ומה הייתה תחושת חברות הכנסת הראשונות? בריאיון לעיתון 'הארץ' בדצמבר 1948 הודתה כהן-כגן כי 'להיות אשה יחידה בפרלמנט לא נעים, ויותר מכך: קשה!'¹⁷ תחושה דומה הביעה אסתר הרליץ, חברת הכנסת השמינית והתשיעית, שכינה בשנות השבעים של המאה העשרים כשגרירה ישראלית ראשונה, היא כתבה באוטוביוגרפיה שלה: 'מעולם לא נהניתי מתפקיד האשה היחידה החשופה בצריח. זה לא כבוד גדול להיות בת יחידה דרך קבע, ליד שולחן שסביבו יושבים רק גברים'.¹⁸

כניסת 11 נשים לכנסת ישראל הראשונה, שהתכנסה ב-8 במרס 1949, התקבלה ברגשות שמחה אך גם בביקורת. מערכת 'דבר הפועלת' פרסמה בפתח הגיליון, שהופיע במועד זה, את צילומי שמונה הנבחרות

13 על המשא ומתן בין מועצת הפועלות למועצת ארגוני נשים לבין בן-גוריון בסוגיה זו ראו מרגלית-שטרן, תשע"ד, עמ' 460–461.

14 שם, עמ' 483; דבר הפועלת, 30 בדצמבר 1949, עמ' 219.

15 שפירא, קניג, פרידברג ואיצקוביץ-מלכה, 2013, עמ' 19; וונגנרוד, 2009; פרידברג, 2015.

16 יוז ופקסטון, 2019, עמ' 37.

17 'לאשה ולבית', הארץ, 21 בדצמבר 1948; ראו גם גבע, 2020, עמ' 1.

18 הרליץ, תשנ"ה, עמ' 218–219.

של תנועת הפועלות בליווי הכותרת: 'ברכתנו לחברות הכנסת הראשונה במדינת ישראל'.¹⁹ בניגוד למילות הגאווה שעלו מ'דבר הפועלת', הטיחה אידלסון את ביקורתה על נשות היישוב – עשור ויותר לאחר מכן בכתבה ב'הארץ' – והאשימה אותן על כי אינן לוקחות חלק משמעותי בחיים הפוליטיים.²⁰ אכזבה עמוקה ממספרן הקטן של הנבחרות ביטאה גם תהילה מטמן, עורכת העיתון הפמיניסטי 'האשה במדינה', שגיליונו הראשון הופיע סמוך ללידת הכנסת: 'הבחירות הוכיחו כי האשה נכשלה לאורך כל החזית. [...] מספרן לא התאים לעמדתן ומקומן במפלגה'.²¹ לצד הביקורת הסבירה העורכת כי נשות מדינת ישראל שונות מאחיותיהן במדינות אחרות בעולם בשל תרומתן יוצאת הדופן לבניין המדינה. היא פנתה אל הנבחרות בתביעה חד-משמעית לפעול באחדות ולהתמקד – מעל לכול – בנושאים החשובים להן כנשים: 'משום היותכן נשים. חובתכן למצוא את הלשון המשותפת. [...] בכדי ליתן תוקף לאותן הדרישות החיוניות והעקרוניות שרק אתן בתור נשים מסוגלות להבין ולהלחם למענן'.²² עמדתה מדברת בעד עצמה: בניגוד לתפיסה שעל נשים להראות כוחן בתחומים הנחשבים גבריים, סברה מטמן כי קידום נושאים שנתפסים כנשיים הוא היעד החשוב שעל חברות הכנסת לעסוק בו.

היעד הנשי החשוב ביותר במועד זה היה האמהות, שכן התרומה לגידול אוכלוסיית העם נתפסה ככרטיס הכניסה של האשה להוויה הלאומית. עם זאת, לא אחת הייתה האמהות הגורם הראשון במעלה שמנע מהאשה להשתלב בעשייה הציבורית:²³ מחד גיסא היה מקובל באמצע המאה העשרים להטיח בנשים שאינן מתעניינות בפוליטיקה, ומאידך גיסא נטען שהאמהות היא תרומתן החשובה ביותר ללאום. בהתאם לכך רווחה בשלהי המאה העשרים ובראשית המאה העשרים

19 דבר הפועלת, 2–3 במרס 1949, עמ' 2.

20 הארץ, 17 באוגוסט 1961.

21 האשה במדינה, שנה א, 1 (29 במרס 1949), עמ' 2.

22 גבע, 2019; האשה במדינה, שנה א, 1 (29 במרס 1949), עמ' 3.

23 ראו דיון מפורט בסוגיה זו אצל ישי, תשנ"ו.

ואחת הטענה כי 'אידיאולוגית האמהות מאפשרת בו זמנית להכיל נשים בחיים הציבוריים ולהדירן מהן'.²⁴ אמנם בקיץ 1944, לקראת הבחירות לאסיפת הנבחרים, פרסמה ויצ"ו (שהתאחדה כאמור עם מפלגת הנשים הוותיקה, ה'התאחדות') את מצעה בזו הלשון: 'ציוניות אנו, והציונות מה היא אם לא תנועה פוליטית?'²⁵ – אך חברות הארגון התלבטו בשאלה זו ובשנת 1951, לקראת הבחירות לכנסת השנייה, פסקו שעליהן לפרוש מהמרוץ הפוליטי.²⁶ מעניין לציין כי עשור לאחר מכן, באביב 1959, במשפט פומבי שנערך לאשה הישראלית, היא הואשמה בכך שאינה מתעניינת בפוליטיקה.²⁷

'העשור הראשון של המדינה אופיין בעיקרו בהעדר נשים', מתארת בשנת אלפיים הסוציולוגית חנה הרצוג את תמונת המצב של הפעילות הנשית בראשית המדינה.²⁸ המחקר על אודות ייצוג נשים במדינה בכלל ובכנסת בפרט הוא מצומצם למדי, ובשל כך הגיעו מרבית החוקרים והחוקרות למסקנה כי הנשים השיגו הישגים נמוכים במערכת הפוליטית; מכאן גם הסיקו שהתאמתן ויכולתן לעשות חיל בשדה המדיני מצומצמות מאוד.²⁹ את העמדה הזו הטמיעו כנראה חברות הכנסת הראשונות, כפי שכהן-כגן הודתה בריאיון שנערך עימה ב-1970: 'אין להן מרפקים, הן לא יודעות להיאבק על כסאות. [...] לאשה אין מסורת של פעילות מחוץ לבית'.³⁰ הסברים מעין אלה עולים גם במחקרים סוציולוגיים, שמציינים כי נשים נעדרות מפעילות פוליטית לנוכח נטייתן להיכנע ולהימנע מאגרסיביות ובשל מחסור במשאבים כלכליים.³¹ הפוליטיקה נתפסה, ולא אחת עדיין נתפסת,

24 מלמד, 2004, עמ' 82.

25 'דבר ויצ"ו לקראת הבחירות', הארץ, 4 ביולי 1944.

26 ראו דיון נוסף בנושא בפרק הסיום, חוק שיווי זכויות האשה.

27 'ליזסטרטה נגד נשים', מעריב, 3 בנובמבר 1959.

28 הרצוג, 2000, עמ' 270.

29 זו גם מסקנת הרצוג אסתר, 2009, עמ' 6.

30 'רחל כגן' אם השנה: העדר מרפקים נתפס כהסבר החשוב ביותר להעדרן של נשים מהמתחם הפוליטי', למרחב, 16 בפברואר 1970; ישי, 1978, עמ' 246.

31 וייס וישי, 1980, עמ' 170.

כעולם גברי. למרות זאת העריכה שמחוננית, בתום המושב הראשון של הכנסת, כי השתתפותן של נשים בכנסת היא צעד חשוב – למרות מספרן המצומצם.³²

פרופיל קולקטיבי

מבט בוחן בצילומי שמונה חברות הכנסת מתנועת הפועלות, שהתפרסם כאמור בדף הפותח של 'דבר הפועלת' בראשית מרס 1949,³³ מעלה דמיון בחזותן החיצונית: פניהן גלויות לגמרי, לרובן שיער אסוף לאחור, שלוש מהן מרכיבות משקפיים והן רציניות וחמורות סבר – פרט ליהודית שמחוננית שחייכה מעט. כולן לבושות בקפידה, ז'קט או חולצה מכופתרת וצווארון פתוח, ללא תכשיטים. רק שתיים ענדו סיכה סמוך לצוואר במרכז החזה. גם תמונות של ארבע חברות הכנסת הנוספות משדרות מסר חד־משמעי – אנו בנות אדם רציניות. האם תמונה זו נועדה לנפץ את הסטריאוטיפ הנשי המקובל בתקשורת, המבליט את מיניותן ומציג אותן כבנות אדם השונות מן הגברים.³⁴

שיוכן המפלגתי של תריסר החברות, שניהנו בכנסת הראשונה שפעלה שנתיים וחצי (ממרס 1949 ועד אוגוסט 1951, בסך הכול 917 ימים), מבטא את מצבן במערך הפוליטי.³⁵ שבע בהן היו חברות מפא"י (שנציגיה בכנסת הראשונה מנו 46): בבה אידלסון, חסיה דרורי, גולדה מאירסון, עדה מימון,³⁶ דבורה נצר, יהודית שמחוני וז'ניה טברסקי (יהודית שמחוני, חברת מפא"י, פרשה מהכנסת בפברואר 1951 מסיבות

32 יהודית שמחוני, 'עם סיום המושב הראשון של הכנסת', דבר הפועלת, ספטמבר 1949, עמ' 188.

33 דבר הפועלת, 2–3 במרס 1949, עמ' 2.

34 ישי, תשנ"ו, עמ' 109.

35 ז'ניה טברסקי כיהנה בכנסת הראשונה חודשים ספורים בלבד: מפברואר 1951 ועד לפיזור של הכנסת באוגוסט 1951. ראו גם לעיל, הערה 3.

36 9 במאי 1949 פורסמה ב'מעריב' הודעה כי עדה פיישמן ואחיה החליפו את שם משפחתם למימון. להלן אנקוב בספר בשם עדה מימון.